

Маладосць і сталасць

Усе кніжныя выданні, зразумела, перажываюць натуральны працэс фізічнага старэння. Таму загадчык навукова-даследчага аддзела кнігазнаўства Нацыянальнай бібліятэкі Беларусі Галіна Кірзева акрэсліла пытанні, звязаныя з пераходам на электронныя носьбіты. У краіне цяпер дзейнічае праграма "Памяць Беларусі", якая сталася арганічнаю часткаю праграмы "Памяць свету". І з пачатку новага тысячагоддзя беларусамі распрацоўваюцца меры па захаванні помнікаў кніжнай культуры. Яшчэ адзін праект, які паспрыяе захаванню спадчыны, — "Скарбы славянскай культуры". У рамках яго будучы стварацца электронныя копіі рэдкіх кніг. Часткова гэта дапаможа ў вырашэнні складанай на сённяшні дзень праблемы вяртання вывезеных з Беларусі старажытных друкаваных помнікаў. З дапамогаю электронных копій карыстальнік цяпер ужо можа атрымаць — хаця б першапачатковую — інфармацыю пра выданне.

На канферэнцыі былі госці з Польшчы — Станіслаў Сес-Кшышкоўскі, прафесар, старшы спецыяліст Цэнтра даследаванняў Польскай бібліяграфіі Эстрэйхераў Ягелонскага ўніверсітэта, і Вацлаў Валецкі, прафесар Ягелонскага ўніверсітэта. Дарэчы, амаль усе прамоўцы гаварылі на сваёй роднай мове: палякі — па-польску, украінцы — па-ўкраінску, беларусы — па-беларуску. Усе ўсіх разумелі!

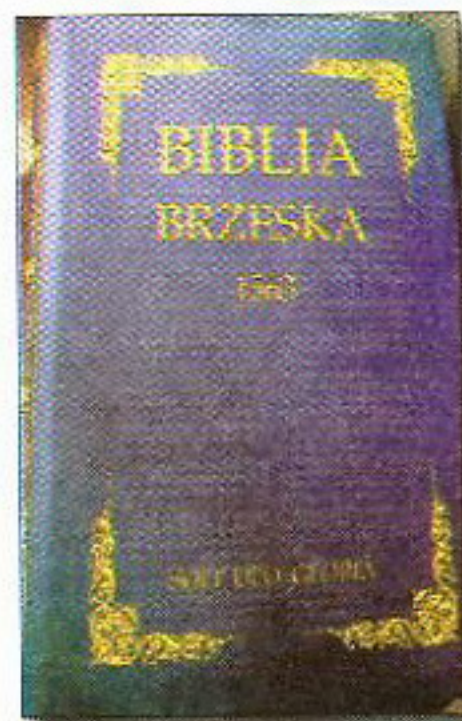
«Выбух» над Цытадэллю

Пяціхвіліннае выступленне мясцовага краязнаўцы, прафесара БрДУ Анатоля Гладышчука стала сапраўдным інфармацыйным шокам, які "выбухнуў" над Брэсцкай крэпасцю. Рыхтуючыся да канферэнцыі, ён адшукаў карты горада розных гадоў і стагоддзяў, прывёў іх да аднаго маштабу, сумясціў, накладваючы

Берасцейская ініцыятыва

Навукова-практычная канферэнцыя "Берасцейскія кнігазборы: стан і перспектывы даследаванняў" выйшла за рамкі рэгіянальнага форуму яшчэ на этапе яго падрыхтоўкі і паказала не толькі беларусам, а і іншаму свету, якую багатую спадчыну мы маем, і як проста бывае з'яднаць памкненні людзей, апантаных прагай да ведаў. Асабліва калі справа датычыць пошуку, захавання і вяртання на Радзіму страчаных каштоўнасцей, пісьмовай спадчыны. Рэзананс, які выклікала сама ідэя склікання канферэнцыі, пераўзышоў усемагчымыя прагнозы.

На так званыя рухомыя помнікі культуры, да якіх належаць і кнігі, у адрозненне ад помнікаў нерухомых (палацаў, храмаў, іншых архітэктурных пабудов), Беларусь не надта багатая. "Таму вядзецца размова пра перамяшчэнне тых нашых скарбаў, якія ёсць у іншых краінах, з тым, каб увесці іх у паўнаважны зварот", — логіку пленарных выступленняў падкрэсліў кнігазнаўца, даследчык гісторыі Вялікага княства Літоўскага Мікалай Нікалаеў — загадчык аддзела рэдкіх кніг Расійскай нацыянальнай бібліятэкі імя Салтыкова-Шчадрына ў Санкт-Пецярбургу.

Канферэнцыя ладкавалася Брэсцкай абласной бібліятэкай і ўважліва паказала, як кніжная скарбніца можа стаць магутным арганізацыйна-асветніцкім цэнтрам. Узровень выступленняў яе ўдзельнікаў і заяўленыя тэмы адлюстравалі бязмежныя абшары шчогра раскінутай па свеце кніжнай спадчыны Берасцейшчыны. Менавіта бібліятэка — кніжная скарбніца паўднёва-заходняга краю, зрабіла спробу прасачыць лёсы кніжных калекцый Берасцейшчыны. Ідэю правядзення канферэнцыі, убачыўшы яе рэальны сэнс і значнасць, падтрымалі ўпраўленне культуры і кіраўніцтва Брэсцкага аблвыканкама. І адкрываў форум, на які з'ехаліся навукоўцы пяці краін, намеснік старшыні аблвыканкама Леанід Цупрык. Присутнічаў Генеральны консул Генеральнага консульства Польшчы ў Брэсце сп. Яраслаў Ксёнжэк. А краязнаўцы ды гісторыкі, чыноўны люд з Беларусі, Літвы, Расіі, Украіны ды Польшчы вялі рэй пра нашы берасцейскія каштоўнасці, якія сталі гонарам кніжных скарбніц у розных краінах, пра тое, як дзяржавы, на тэрыторыі якіх апынуліся беларускія рарытэты, так ці інакш садзейнічалі захаванню беларускіх кніжных скарбаў.

"Цяпер дакладна вядома, — тлумачыць намеснік дырэктара па навуковай працы Брэсцкай абласной бібліятэкі Ала Мяснякіна. — у Лондане ў Беларускай бібліятэцы і музеі імя Францыска Скарыны знаходзіцца архіў Пінскага праваслаўнага духоўнага праўлення. У Кракаве і Катавіцэ даследавана гісторыя кнігазбораў знаных прадстаўнікоў шляхты, каталіцкіх мужчынскіх і жаночых манастыроў на тэрыторыі Берасцейшчыны. У Швейцарыі выдана манаграфія пра манастырскую бібліятэку ў Бярозе-Картузскай. Пры знішчэнні манастыра на пачатку XIX стагоддзя ў ім было знойдзена 1303 друкаваных кніг і больш як 100 рукапісаў. У Вільнюсе ў

Дзяржаўным гістарычным архіве захаваўся каталог гэтай бібліятэкі"...

Беларускія кнігазборы і Літуаніка

Загадчык аддзела рэдкай кнігі бібліятэкі Акадэміі навук Літвы Дайва Нарбуцінене прывезла на канферэнцыю унікальныя абвесткі пра выданні Берасцейскай Радзівілаўскай друкарні — першай на тэрыторыі Беларусі. "Пра друкарню мы ведаем да крыўднага мала, тэма амаль не даследавана, — скрушна заўважыла Д. Нарбуцінене. — Мала ведаем пра саму друкарню, пра тое, як яна працавала, пра майстроў, што стаялі ля станкоў. Падаецца справядлівым называць яе Радзівілаўскай, шчыльна знітанай з імем Мікалая Радзівіла Чорнага, якая, пэўна, гала пачатак Віленскай друкарні Радзівілаў."

У друкарні выдадзена 39 найменняў, з гэтых кніг XVI стагоддзя ў Вільнюсе захавалася па найменнях толькі тры, а саміх экзэмпляраў — 8. Найперш — Брэсцкая Біблія, асобнікі якой маюцца ў многіх бібліятэках з перыяду асветніцкай дзейнасці берасцейскіх друкароў. У бібліятэцы Літоўскай — некалькі яе экзэмпляраў. Адзін з асобнікаў мае аснову старажытнага скуранога пераплёту. Яшчэ два выданні — гэта каментарыі, падрыхтаваныя Дзітрыхам Вайтам з выказваннямі Марціна Лютэра, і даследаванні пратэстанцкай царквы.

Дайва Нарбуцінене патлумачыла: кнігі гэтыя — уласнасць бібліятэкі з 1941 года, г. зн. з часу атрымання ў спадчыну фондаў бібліятэкі Сінода вялікіх рэфарматараў Вільнюса. Усе берасцейскія выданні зна-

ходзіліся ў сінадальнай бібліятэцы Літвы. "А мы маем картэчку, і рыхтуючы каталог Літуанікі (Літуаніка — гэта тое, што датычыць Літвы і Вялікага княства Літоўскага), размясцілі іх менавіта ў гэтым фондзе. Спадзяюся, вы не пакрыўдзіцеся, — прабачаецца Дайва. — Усё-такі гэта была наша агульная дзяржава".

Літоўскі даследчык Альма Бразюнене падрыхтавала да канферэнцыі паведамленне пра збор кніг у Вільнюскай бібліятэцы з ружанскай бібліятэкі гетмана Вялікага княства Літоўскага Льва Сапегі.

Акрамя берасцейскіх выданняў, у бібліятэцы АН Літвы ёсць яшчэ беларускія выданні XVIII стагоддзя. Нямаюць выданняў і на кірыліцы. Ёсць пінскія выданні на польскай мове. Хто іх чытае? На прэс-канферэнцыі перад краязнаўчым форумам Леанід Несцячук зазначыў: уражвае не толькі вялікая колькасць нашых рарытэтаў за мяжой, а і незапатрабаванасць іх. Дайва Нарбуцінене ў адказ зазначыла: "Мы выстаўляем кнігі ў экспазіцыях, да прыкладу, на выстаўцы, прысвечанай юбілею сінадальнай бібліятэкі. Бібліятэка — гэта равесніца Берасцейскай друкарні: друкарня заснавана ў 1553 годзе, а бібліятэка евангелікаў-рэформатараў — у 1557-м. Выданні берасцейскай друкарні лагічна павінны былі патрапіць у сінадальную бібліятэку..."

Скарбы Піцера

На так званыя рухомыя помнікі культуры, да якіх належаць і кнігі, у адрозненне ад помнікаў нерухомых (палацаў, храмаў, іншых архітэктурных пабудов), Беларусь не надта багатая. Таму вядзец-

ца размова пра перамяшчэнне тых нашых скарбаў, якія ёсць у іншых краінах, з тым, каб увесці іх у паўнавартасны зварот", — логіку пленарных выступленняў падкрэсліў кнігазнаўца, даследчык гісторыі Вялікага княства Літоўскага Мікалай Нікалаеў — загадчык аддзела рэдкай кнігі Расійскай нацыянальнай бібліятэкі імя Салтыкова-Шчадрына ў Санкт-Пецярбургу. Ён — адзін з актыўнейшых ініцыятараў Берасцейскай канферэнцыі. У фондзе Расійскай (Піцёрскай) нацыяналкі — кнігазбор Сапегі з мястэчка Кодзень (цяпер тэрыторыя Польшчы, Люблінскае ваяводства). Там жа, у піцёрскіх фондах захоўваецца кніжны збор Караля Нямецвіча, пляменніка знанага берасцейца, ад'ютанта і сябра Тадэвуша Касцюшкі Юльяна Урсын Нямецвіча.

"Але не трэба забывацца, што жывём мы ў XXI стагоддзі, і варта занатоўваць тое, што пішуць пра берасцейскі рэгіён сёння. Менавіта пішуць, а не змяшчаюць у модным цяпер для карыстальнікаў Інтэрнеце — там усяго толькі 20 працэнтаў ад сусветна назапашаных

ведаў. Астатнія 80 працэнтаў трэба шукаць у бібліятэках", — рэзюміруе М. Нікалаеў і нагадвае, што не лішне было б правесці і рэканструкцыю бібліятэкі Кірылы Тураўскага.

Упершыню берасцейцамі вялася гаворка пра беларускую кнігу ў фондах Украіны. Пра яе распавяла Ірына Рымаровіч — супрацоўнік аддзела старадрукаў Нацыянальнай бібліятэкі Украіны, а таксама калегі з Луцка і Роўна.

Надзіва: упершыню была зроблена спроба вызначыць, што і дзе з брэсцкіх кніг засталася ў самой Беларусі, што дагэтуль было загадкай. Таму паведамленне дырэктара Нацыянальнага дзяржаўнага гістарычнага архіва Алы Галубовіч слухалася на адным дыханні. У гасцях у берасцейцаў былі таксама вядучы палеограф Нацыянальнага дзяржаўнага гістарычнага архіва Беларусі Людміла Іванова, дырэктар Нацыянальнай кніжнай палаты Алена Іванова, загадчык аддзела краязнаўчай літаратуры і бібліяграфіі Гродзенскай абласной бібліятэкі Любоў Турмасова ды многія іншыя.

адна на адну, і шляхам вывучэння пісьмовых крыніц зрабіў выснову, што брэсцкая друкарня знаходзілася... якраз на тэрыторыі сучаснай крэпасці-героя! Адрозна ўзнікла наступная ідэя — на гэтым месцы ўстанавіць па першым часе мемарыяльную дошку...

Пастскрыптум

Рыгор БЫСЮК, начальнік упраўлення культуры Брэсцкага аблвыканкама, старшыня аргкамітэта Міжнароднай навукова-практычнай канферэнцыі: "Калі бібліятэкары падалі ідэю канферэнцыі нам, я зацікавіўся. Як чалавек і як чыноўнік. Вырашылі, што форум такі трэба праводзіць. Нас падтрымала кіраўніцтва аблвыканкама. Гэта вельмі істотна, бо найчасцей на першым плане бываюць пытанні эканамічныя, ды тут сярод іншых вялікіх праблем заўважылі і гэту. Падтрымалі нас, знайшлі сродкі".

— Як будзеце ставіцца да новага адкрыцця Анатоля Гладышчука?

— Я ведаю, што і прафесар Інстытута гісторыі НАН Беларусі Пётр Лысенка, як і Анатоль Гладышчук, таксама супастаўляюць розныя планы крэпасці, нават прыцягнуў здымкі з космасу, і зрабіў выснову, што негдзе тут, побач з казармамі, месцілася яшчэ і гарадская ратуша. Ён таксама прапанаваў да 1000-годдзя Бярэсця агрэстаўраваць і аднавіць ратушу. Задумацца над гэтым можна. Відаць, ёсць тэма для наступных дыскусій...

Ірына ТУЛУПАВА
Брэст — Мінск

На здымках: на пленарным пасяджэнні; экзэмпляр Брэсцкай Бібліі; імправізаваная кніжная выстава; у музеі Камянецкай вежы.